

MĀLPILS DIEVMĀTES PATVĒRUMA (POKROVA) DRAUDZE 19. GADSIMTA OTRAJĀ PUSĒ UN 20. GADSIMTA SĀKUMĀ

Ieva Pauloviča

Dr. art., kultūrvēsturniece, novadpētniece, šobrīd Valsts pētījumu programmas “Kultūras kapitāls kā resurss Latvijas ilgtspējīgai attīstībai” (CARD, Nr. VPP-KM-LKRVA-2020/1-0003) ietvaros Jāzepa Vītola Latvijas Mūzikas akadēmijas īstenojamā apakšprojekta “Mūzika Latvijā 17.–19. gadsimtā: radošie procesi kultūras kontekstos” pētniece.

Zinātniskās intereses: Mālpils pagasta vēsture; Vidzemes, īpaši muižu, kultūrvēsture; strādā pie monogrāfijas par muzikāliem procesiem Vidzemes mazpilsētu un lauku baznīcās 17.–18. gadsimtā.

Rakstā aplūkota Mālpils pareizticīgo draudzes dzīve no tās izveidošanas 1847. gadā līdz Latvijas valsts dibināšanai 1918. gadā. Uzmanība veltīta draudzes attīstībai, garīdzniekiem, baznīcai un dažādām attiecībām starp pareizticīgajiem mālpiliešiem un vietējo muižu un luterāņu mācītājiem. Pateicoties divu pareizticīgo priesteru pašai izveidotajam darbam, aizstāvēt savas draudzes ļaudis, atverot skolu, izcīnot atsevišķu zemesgabalu jaunas baznīcas būvei un kapsētas iekārtošanai, Mālpils pareizticīgo draudze nostiprinājās 19. gadsimta 60.–70. gados un darbojās arī pēc Latvijas valsts nodibināšanas. Pētījums balstās uz jauniem faktiem, kas iegūti no Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā pieejamajiem dokumentiem.

Atslēgas vārdi: pareizticība, draudzes dzīve, Vidzeme, Mālpils pagasts, novadpētniecība.

Raksts veltīts vēsturnieka un LU asociētā profesora Aleksandra Gavriļina (1953–2019) piemiņai, jo tieši viņš iedvesmoja autori veikt šo pētījumu.

IEVADS

19. gadsimta 40. gadi Vidzemē bija laiks, kad daudzi latviešu zemnieki sāka pāriet pareizticībā, cerot atbrīvoties no kļaušām un saņemt Krievijas cara valdības solīto zemi. Tas notika arī Mālpils pagastā un Sidgundas pagastā.¹

Pētīt pareizticības ienākšanu un izplatību Mālpils pagastā raksta autori rosināja divi faktori. Vispirms tā ir gandrīz pie Mālpils ciema robežas esošā “Krievkalnu” māja, kurā šobrīd ir septiņi dzīvokļi. Ēka atrodas valsts autoceļa P8 (Inciems–Sigulda–Ķegums) malā un ar savu savdabīgo koka arhitektūru bieži piesaista garāmbraucēju uzmanību. Reti kurš zina, ka tā kādreiz celta kā Mālpils pareizticīgo draudzes dievnams, un šobrīd nav skaidrs tās liktenis.

Otrs faktors ir Mālpils pareizticīgo draudzes priesteris Joanna Ļebedeva 1896. gadā sagatavotais dokuments “Lemburgas² draudzes vēsturiski statistiskais apraksts”. Tā oriģināls atrodas Sanktpēterburgā Krievijas Zinātņu akadēmijas Materiālās kultūras institūta Zinātniskā arhīva rokrakstu nodaļā.³ Manuskripts sastāv no 11 lapām, rakstīts glītā rokrakstā krievu valodā.⁴ Aprakstam Joāns Ļebedevs izmantojis vairākus draudzes arhīva dokumentus, piemēram, ikgadējos pārskatus par draudzes darbību, un par dažiem informācijas avotiem tekstā devis arī atsauces (arhibīskapa kancelejas vai prāvesta priekšraksti, virspriesteri ziņojumi, vietējā priesteri ziņojumi konsistorijai u. c.). Šis manuskripts ir vērtējams kā unikāls avots, jo tas atspoguļo vairākus līdz šim nezināmus faktus ne tikai par Mālpils pareizticīgo draudzes darbību 19. gadsimta 40.–90. gados, bet arī plaši atklāj

¹ Kopš 1963. gada abi vēsturiskie pagasti apvienoti vienā Mālpils pagastā. Iltner 2002, 19.

² Lemburga (*Lemburg*) – Mālpils vēsturiskais oficiālais nosaukums vācu un krievu valodā.

³ Рукписныи отдел Научного архива Института истории материальной культуры Российской Академии наук.

⁴ Avota pirmpublicējums ar komentāriem ir pieejams: Lebedev 2011, 148–176. Turpmāk, pieminot manuskriptu, autore atsauksies uz šo publikāciju.

tā laika sociālo, reliģisko un kultūrvēsturisko fonu Mālpils pagastā.⁵

Rakstā tiek aplūkots Mālpils Dievmātes Patvērums (Pokrova) pareizticīgo draudzes vēsture un dzīve no tās izveidošanas 1847. gadā līdz Latvijas valsts dibināšanai 1918. gadā, kad mainījās politiskie, sociālie un ekonomiskie apstākļi ne vien Mālpils pagastā, bet arī visā valstī. Šis laika posms ir iedalīts trijos draudzes attīstības etapos, kas saistīti ne vien ar priesteru maiņu, bet arī ar nozīmīgiem notikumiem draudzes vēsturē. Uzmanība veltīta gan draudzei, gan ar to saistītiem garīdzniekiem, gan vietai un dažādiem sociāliem procesiem, nedaudz aplūkots arī draudzes dievnama arhitektūra, interjers un draudzes skolas darbība. Jāpiebilst, ka līdz šim tēmai – pareizticība Mālpils pagastā – nebija pievērsta uzmanība, pat ne novadpētniecības līmenī. Vietējo interesentu rīcībā bija tikai fragmentāras ziņas par pareizticīgajiem mālpiliešiem 20. gadsimta 30.–40. gados, par baznīcu un skolu “Krievkalnos”, kā arī Torņkalna kapiem.

Pētījums balstās pamatā uz arhīvu dokumentiem, kas glabājas Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvā, kā arī uz attiecīgā laikposma periodikā atrodamajiem faktiem.

IESKATS SOCIĀLAJOS PROCESOS MĀLPILS⁶ UN SIDGUNDAS⁷ PAGASTOS LĪDZ 1847. GADAM

19. gadsimta pirmā puse visā Vidzemes guberņā bija pārmaiņām bagāta, sākot ar 1804. gada Vidzemes zemnieku likuma un tā papildinājumu ieviešanu, ar jaunu vaku grāmatu izstrādi katrai lauku sētai utt. 1819. gadā Vidzemē sākās zemnieku brīvlatīšana, bet Mālpils muižā jau sākot ar 1796. gadu brīvībā atlaida

⁵ Šis Mālpils pagasta vēsturei nozīmīgais dokuments raksta autores rīcībā nonāca, pateicoties vēsturniekam Aleksandram Gavriļinam.

⁶ 19. gadsimta Mālpils pagasta teritorijā ietilpa apvienotā Mālpils–Vites muiža, Vibrokas muiža un apvienotā Buku–Kniediņu muiža.

⁷ Sidgundas pagasta teritorijā ietilpa Sidgundas muiža, Eļmu jeb Ādama muiža un Šķiliņu muiža.

muižas ļaudis, tostarp latviešu tautības darbiniekus.⁸ Jaunās vaku grāmatas izraisīja plašus nemierus zemnieku vidū, arī Sidgundas muižā 1814. gadā un Mālpils muižā 1815. gadā.⁹ Zemnieku nemieri abos pagastos tika apspiesti, aktīvākie trauksmes cēlāji sodīti ar rīkstēm un nūjām.¹⁰ 1820. gadā Mālpils muižu iegādājās jauns īpašnieks no fon Grotu (*von Grote*) dzimtas, kura šeit saimniekoja līdz pat Latvijas valsts dibināšanai.

Šie un vēl citi notikumi, arī neraža 1821./1823. gadā, 1834./1835. gadā, 1841. un 1845. gadā,¹¹ iespējams, radīja nestabilus dzīves apstākļus Mālpils un Sidgundas pagastu iedzīvotājiem. Tā rezultātā arī viņu vidū modās interese par pāriešanu pareizticībā jau 1846. gadā, kad kaimiņu pagastos bija sākusies zemnieku aktīva pieteikšanās turienes jaunizveidotajām pareizticīgo draudzēm. Šajā laikā Mālpils un Vites muižu īpašnieks bija Morics Frīdrihs fon Grote,¹² kurš pārņēma saimniecību pēc tēva nāves 1836. gadā, un muižas pārvaldnieka amatā vismaz kopš 1842. gada bija Karls Arnolds Poikers. Abi bija cieši saistīti ar tādiem administratīviem uzdevumiem kā pareizticīgo draudzes pulcēšanās pagaidu telpu ierādīšana, zemesgabala piešķiršana jaunas baznīcas būvei un draudzes kapsētai.¹³

Nozīmīga loma Mālpils pareizticīgās draudzes dzīvē bija arī vietējās luterāņu draudzes mācītājiem. Neviens no viņiem neatbalstīja zemnieku pāreju pareizticībā, tādējādi bieži izcēlās konflikti vietējā sabiedrībā, kā to atspoguļo vairāki avoti: Mālpils pagasttiesas ziņojumi, Rīgas Zemes tiesas (*Rigasches Landgericht*), vietējo zemnieku un mācītāju vēstules konsistorijai.

⁸ LNA-LVVA, 199–1–241, 85. lp.

⁹ Zutis 1954, 97–112.

¹⁰ Turpat, 112. lpp.

¹¹ Svarāne 1971, 179–183; Švābe 1991, 205.

¹² Morics Frīdrihs fon Grote (*Moritz Friedrich von Grote*, 1799–1884), Mālpils muižas īpašnieks no 1836. gada līdz 1864. gadam. Transehe-Roseneck 1929, 246–251; Stryk 1885, 47.

¹³ Karls Arnolds Poikers (*Carl Arnold Peuker*), Mālpils muižas pārvaldnieks aptuveni no 1842. gada līdz vismaz 1850. gadam. LNA-LVVA, 235–4–1738, 106. lp.; 4754–1–1177, 27.–28. lp.

DRAUDZES IZVEIDOŠANA UN ATTĪSTĪBAS
PIRMAIS POSMS (1847–1860)

Vidzemes guberņā laikā no 1846. līdz 1848. gadam nodibinājās 34 latviešu un igauņu pareizticīgo draudzes.¹⁴ Tādas radās arī Mālpilī un kaimiņu pagastos Zaubē, Nītaurē un Suntažos. 1847. gada pavasarī izveidojās Mālpils Dievmātes Patvēruma (Pokrova) pareizticīgo draudze, kaut pirmie pareizticīgie mālpilieši un sidgundieši ir reģistrēti jau gadu agrāk Nītaures draudzē un arī Suntažu draudzē.¹⁵ Sākotnēji Mālpils pareizticīgo draudzes sastāvā ietilpa ne tikai Mālpils pagasta teritorijā esošo muižu (Mālpils, Vite, Kniediņi, Bukas, Vibroka), bet arī Siguldas, Lorupes (Peltes), Paltmales (Augšligatnes), Launkalnes, Mores, Akenstakas, Raunas, Ramas un Nurmižu muižu pareizticīgie ļaudis. Pēc gada, tas ir, 1848. gadā šajā draudzē palika Mālpils pagasta muižas, Sigulda, Nurmiži, tai pievienoja arī Jūdažus, Šķiliņus. Bet 1849. gadā no draudzes atdalīja Siguldu un Nurmižus. 1853. gadā uz īsu brīdi Mālpils draudzei pievienoja Vatrāni, bet drīz to iedalīja atpakaļ Suntažu draudzei. 1854. gadā no Suntažu draudzes atdalīja Sidgundu, ko pievienoja Mālpilij. Turpmāk draudzes teritorijas lielums vairs nemainījās.¹⁶

Mālpils pareizticīgo draudzē pirmais priesteris Aleksejs Lavrovs sāka kalpot 1847. gada 25. maijā,¹⁷ bet pirmās kristības un laulības notika mēnesi vēlāk, 29. jūnijā.¹⁸ Pirmajā darbības gadā Mālpils draudzē bija 526 pareizticīgie,¹⁹ gadu vēlāk viņu skaits bija pieaudzis līdz 569.²⁰ Pēc sociālā stāvokļa vairums šo cilvēku bija kalpi un vaļinieki. Zināms, ka 1861. gadā Mālpils draudzē bijuši 15 saimnieki, bet pārējie 700 – strādnieki, vaļinieki.²¹

¹⁴ Gavrilin 1999, 359–362.

¹⁵ LNA-LVVA, 232–1–485, 208.–221., 284.–286., 823., 830. o.p. lp.

¹⁶ Lebedev 2011, 150.

¹⁷ LNA-LVVA, 4754–2–51, 160. lp.

¹⁸ LNA-LVVA, 232–1–486, 289.–304. lp.

¹⁹ LNA-LVVA, 232–1–486, 327. lp.; Lebedev 2011, 152.

²⁰ LNA-LVVA, 4754–2–51, 162. lp.

²¹ Lebedev 2011, 156.

Mālpils pagasta tuvākajā apkārtnē 19. gadsimta 40. gados konversija visintensīvāk notika Jaunpilī (tag. Zaubē) un Nītaurē, kur pareizticībā pārgājušo īpatsvars bijis attiecīgi 61,7% un 51,6%.²² Nedaudz atšķirīgākus datus sniedz oficiālais Rīgas eparhijas mēnešraksts “Rizhskie eparkhial’nye vedomosti” (*Рижские епархиальные ведомости*). Proti, pirms pāriešanas pareizticībā Jaunpilī bijušas 2420 dvēseles, no kurām līdz 1847. gada janvārim 1534 (t. i., 63%) pārgāja pareizticībā, bet līdz gada beigām vēl papildus 720 ticīgo, kā rezultātā luterticībā palikuši vairs tikai 166 draudzes locekļi (t. i., 2,7%).²³ Suntažos pareizticīgo draudze nodibinājās 1847. gada pavasarī, un šī paša gada laikā no luterāņu ticības konvertējās 428 vīrieši un 479 sievietes, kopā 907 cilvēki.²⁴

Interesanti novērot arī šīs konversijas kustības ģeogrāfisko pusi. Proti, draudzes darbības pirmajos piecos gados pareizticībā pārgājuši lielākoties zemnieki no Mālpils pagasta teritorijas dienvidaustrumu puses, precīzāk, no Kniediņu un Vites muižām. Tas varētu būt netieši saistīts ar nelabvēlīgajiem dzīves apstākļiem pagasta austrumu pusē, kur dominēja purvāji, lauksaimniecībai nederīga zeme. Iespējams, ka šejienes ļaudis cerēja iegūt labāku zemi. Daudz ļaužu pareizticībā pārgājuši arī no Sidgundas muižas lauku sētām, mazāk – no Mālpils muižas, bet tikai daži no pagasta teritorijas centrālās un ziemeļu daļas, t. i., no Buku un Vibrokas muižu sētām. Taču šī novērojuma detalizētākam pamatojumam ir nepieciešams atsevišķs pētījums.

Mālpils pareizticīgo draudzes priesteris Aleksejs Lavrovs te darbojās līdz vismaz 1859. gada sākumam.²⁵ Pēc tam draudzi

²² Švābe 1991, 209.

²³ Svedeniia, kasaiushchiiasia Jurgensburgskago pravoslavnago prikhoda. *Rizhskie eparkhial’nye vedomosti*, Nr. 4, 1888, s. 125.

²⁴ *LNA-LVVA*, 232–1–486, 822. l.p.

²⁵ Aleksejs Lavrovs (*Алексий Петрович Лавров*, 1814–1888), pareizticīgo draudzes priesteris Ventspilī (1845–1847), Mālpilī (1847–1858) un Bērzaunē (1859–1884). *LNA-LVVA*, 4754–2–51, 160. l.p.; 232–1–486, 289. o.p. l.p.; 232–1–495, 535. o.p. l.p.; Shchenikova, Vitols 2019, 476–477.

apkalpoja Vasilijš Lebedevs (no 1859. līdz 1860. gadam).²⁶ No 1860. gada līdz 1861. gada februārim Mālpilī priestera vieta bija vakanta, tāpēc draudzei dievkalpojumu vadīja Andrejs Kolosovs no Suntažu draudzes.²⁷ Abu pēdējo priesteru darbības laiks Mālpilī ir pārāk īss, lai to varētu kopumā izvērtēt, tāpēc plašāka uzmanība tiks veltīta draudzes pirmā priestera Alekseja Lavrova dedzīgajam darbam savas draudzes labklājības veicināšanā.

Sākot kalpošanu Mālpils draudzē, priesterim Lavrovam bieži nācās aizstāvēt pareizticībā pārgājušos zemniekus. Īpaši no vietējās luterāņu draudzes mācītāja Oto Roberta fon Klota,²⁸ kurš darīja visu, lai atrunātu zemniekus pāriet pareizticībā, un nosodīja tos, kuri to izdarīja. Jau pirms Mālpils pareizticīgo draudzes dibināšanas mācītājs fon Klots 1847. gada 4. maijā rakstīja vēstuli Vidzemes konsistorijai, apsūdzot Nītaures pareizticīgo draudzes priesteri Pāvelu Pavlovski,²⁹ kurš savā baznīcā 1846. gada 14. novembrī laulājis Mālpils muižas mūrnieku Jāni Auziņu un Ilzi Bērziņu no Vites muižas.³⁰ Arī Mālpils pagasttiesā Jānis Auziņš tika nopratināts, vai tik tiešām viņš ir laulāts pareizticīgo baznīcā, uz ko viņš atbildējis, ka ar savu “*divreiz uzsauktu brūti*” Ilzi Bērziņu ir laulāts pie “*īstena krievu draudzes Nītaures*

²⁶ Vasilijš Lebedevs (*Василий Александрович Лебедев*, 1826–?), pareizticīgo draudzes priesteris Lazdonā (1847–1854), Bērzaunē (1854–1859), Mālpilī (1859–1860). 1860. gadā V. Lebedevs ticis pārcelts uz Pleskavas eparhiju. *LNA-LVVA*, 4754–2–63, 294. lp.; 232–1–486, 315. lp.; Lebedev 2011, 168; Shchenikova, Vitols 2019, 424.

²⁷ Andrejs Kolosovs (*Андрей Иоаннович Колосов*, 1830–1888), pareizticīgo draudzes priesteris Suntažos (1856–1888). *LNA-LVVA*, 232–1–496, 306. o.p.–307. lp., 322. o.p.–323. lp.; Shchenikova, Vitols 2019, 424.

²⁸ Oto Roberts fon Klots (*Otto Robert von Klot*, 1808–1876), Mālpils luterāņu draudzes mācītājs (1842–1869). *Baltisches Biographisches Lexikon Digital*: www.bbld.de (skatīts 24.01.2022.).

²⁹ Pāvels Pavlovskis (*Павел Павлович Павловский*), pareizticīgo draudzes priesteris Alūksnē (1845–1846) un Nītaurē (1846–1851). Shchenikova, Vitols 2019, 647–648.

³⁰ *LNA-LVVA*, 233–3–7907, 114. lp.

apriņķa mācītāja Pāvela Pavlovska".³¹ Faktu apstiprina arī ieraksts Nītaures pareizticīgo draudzes metrikas grāmatā, tikai šeit kā laulību datums minēts 10. novembris.³²

Par luterāņu mācītāja fon Klota rīcību bieži sūdzējās ne tikai priesteris Lavrovs, bet arī paši pareizticīgie Mālpils, Vites un Kniediņu muižu zemnieki. Piemēram, apmeklējot Kniediņu muižas "Mazglāznieku" sētas zemniekus, fon Klots esot centies pierunāt šejienes bērnus bēgt uz mežu, kad nāks pareizticīgo priesteris.³³

Priesterim Lavrovam bieži nācās sūtīt ziņojumus Rīgas Garīgajai konsistorijai arī par vietējo iestāžu naidīgo attieksmi pret pareizticīgajiem draudzes locekļiem. Kā piemēru var minēt Vites muižas pareizticīgo zemnieku 1847. gada septembra sūdzību par pagasta rakstveža vārdisku uzbrukumu viņiem pie muižas magazīnas, nosaucot pareizticību par "lopisku" (*скомская*) un sakot, ka tos, kas pāriet krievu ticībā, esot jāsit ar rungu (*кто найдет в русскую веру, того палками бить*).³⁴ Grūti klājies arī Mālpils muižas zemniekam Jēkabam (Jakobam) Tauriņam, kurš 1848. gadā žēlojies, ka Mālpils pagasttiesa nedodot viņa ģimenei atļauju vēl ilgāk dzīvot pie saimnieka, jo viņš pārāk bieži staigājot pa tiesām pastāvīgas dzīvesvietas trūkuma dēļ. Priesteris Lavrovs ieteicis Tauriņam vērsties pēc palīdzības Mālpils muižas pārvaldē, kas savukārt zemniekam atteikusi, ka tai neesot nekādas darīšanas gar viņa problēmām.³⁵ Pēc citiem avotiem konstatēts, ka 25 gadus vecais Jēkabs Tauriņš 1848. gadā pieņēma pareizticību Mālpils draudzē un šajā laikā ar ģimeni uzturējās Mālpils muižas "Vāverēs",³⁶ pēc tam Vites muižas "Bīķeros". 1860. gadā Tauriņu ģimene ar pieciem bērniem jau pār-

³¹ Turpat, 116. lp.

³² LNA-LVVA, 232-1-485, 311. o.p.-312. lp.

³³ LNA-LVVA, 7462-1-324, 90. lp.

³⁴ Turpat, 49. lp.

³⁵ Turpat, 152. lp.

³⁶ LNA-LVVA, 232-1-659, 236. o.p.-237. lp.

rakstījās uz dzīvi Suntažu draudzes Kastrānē.³⁷ Iespējams, ka 19. gadsimta 60.–70. gados, kad bija atļauts mainīt savu dzīvesvietu un pārcelties uz citiem pagastiem, līdzīgi darījušas arī citas mālpiliešu un sidgundiešu pareizticīgo ģimenes, meklējot labākus dzīves apstākļus un iecietīgāku attieksmi pret pareizticību.

Atbilstoši draudzes lielumam Mālpils pareizticīgo baznīcā vienmēr darbojās viens garīdznieks (*священник*) un divi ķesteri (*причетник*) jeb psalmotāji (*псаломщик*). Draudzes pirmais ķesteris bija Aleksandrs Hansons, kurš šeit kalpoja īsu laiku, no 1847. gada maija līdz 1847. gada decembrim.³⁸ Tā paša gada novembrī Hansonam pievienojās otrs ķesteris (*пономарь*), Ivans Ņikiforovskis, kurš veica savus pienākumus Mālpils draudzē līdz 1854. gada maijam.³⁹

Mālpils pareizticīgo draudzē ķestera jeb psalmotāja amata izpildītāji gadu gaitā bieži mainījās, un viņu loma vispārējā draudzes dzīvē būtu vēl jāanalizē. Taču noteikti gribētu izcelt ķesteri Kristapu jeb Kristoforu Indriksonu,⁴⁰ kurš draudzē neoficiāli pieņemts par priestera palīgu no 1848. gada oktobra līdz apstiprināšanai ķestera amatā 1851. gadā, pēc tam darbojies šai amatā vismaz līdz 1868. gadam.⁴¹ Viņš bija viens no retajiem ķesteriem, kurš Mālpils draudzē kalpojis vismaz 20 gadus, turklāt vienīgais, kurš nācis no vietējo zemnieku vidus. Kristaps Indriksons dzimis 1835. gada 13. martā Vites muižas “Muižniekos” kā saimnieka māsas Edas un Miķeļa Indriksona dēls, kristīts Mālpils

³⁷ LNA-LVVA, 77–14–151, 486. o.p.–487. lp., 514. o.p.–515. lp.

³⁸ Aleksandrs Hansons (*Александр Антонович Хансонъ*), pirmais Mālpils pareizticīgo draudzes ķesteris 1847. gadā. LNA-LVVA, 232–1–486, 289.–304. lp.; Shchenikova, Vitols 2019, 229.

³⁹ Ivans Ņikiforovskis (*Иван Иванович Никифоровский*, 1824–1862), viens no pirmajiem Mālpils pareizticīgo draudzes ķesteriem. LNA-LVVA, 232–1–486, 302. lp.; 232–1–491, 300. lp.; 4754–2–51, 160. lp.; 4754–2–54, 76.–77. lp.; Shchenikova, Vitols 2019, 607.

⁴⁰ Kristofors Indriksons (*Христофор Михайлович Индриксон*, 1835–?), pareizticīgo draudzes ķesteris Mālpilī (1851–vismaz līdz 1868). LNA-LVVA, 232–1–545, 246. lp.; 4754–2–74, 346. lp.; Shchenikova, Vitols 2019, 364.

⁴¹ LNA-LVVA, 4754–2–54, 76.–77. lp.; 232–1–545, 246. lp.

luterāņu baznīcā.⁴² 22 gadu vecumā (1857. gadā) Kristofors Indriksons jau kā vietējās draudzes ķesteris Mālpilī pie priestera Andreja Kolosova salaulājies ar Trīni (Jekaterinu) Liberti no Akenstakas muižas “Peļņiem”.⁴³ Kristapa tēvs Miķelis (Mihails) Indriksons jau 1846. gadā bija pārgājis pareizticībā, Nītaures draudzes baznīcā kristot savu jaundzimušo dēlu Miķeli (Mihailu),⁴⁴ un pēc gada – 1847. gada novembrī Mālpils pareizticīgo draudzei pievienoja citu savu dēlu, piecus gadus veco Jāni (Ivanu), un decembrī arī savu sievu Edu, kurai dots jauns vārds Jevdokija.⁴⁵ Nelielai atkāpei – jāuzsver, ka Indriksonu ģimene kopumā aktīvi piedalījās draudzes dzīvē, jo tēvs Miķelis ilgus gadus (1857–1870) bija draudzes vecākais,⁴⁶ pēc tam no 1890. gada un vismaz līdz 1903. gadam tos pašus pienākumus veica arī Kristofora brālis, 1837. gadā dzimušais Juris (Igors) Indriksons.⁴⁷ Savukārt pēdējā dēls Jānis Indriksons bija rosīgs draudzes padomes loceklis (gan kā priekšnieks, gan kā stārstas) Latvijas brīvvalsts laikā.⁴⁸ Bez Indriksonu ģimenes bija vēl arī citas, kas varbūt bija mazāk aktīvas, bet uzticīgas savai pareizticīgo draudzei. Kopumā tas liecina par Mālpils pareizticīgo draudzes stabilitāti, sākot ar 19. gadsimta 60.–70. gadiem līdz vismaz 20. gadsimta 20. gadiem.

Mālpils muiža jau sākotnēji neatbalstīja zemnieku pāreju pareizticībā, taču tai nebija iespējas pilnīgi ignorēt jaunās pārmaiņas. 1846. gadā bija izdota valdības pavēle par pagaidu telpu ierādīšanu jaunizveidotajām pareizticīgo draudzēm, kamēr nav uzcelta pastāvīga baznīca, šim nolūkam izmantojot ēkas, kur

⁴² LNA-LVVA, 235-4-1737, 39. lp.

⁴³ LNA-LVVA, 232-1-494, 269. lp.

⁴⁴ LNA-LVVA, 232-1-485, 209. o.p. lp.

⁴⁵ LNA-LVVA, 232-1-486, 296. o.p., 301. o.p. lp.

⁴⁶ LNA-LVVA, 4754-2-63, 295.-296. lp.; 4754-2-65, 184.-185. lp.; 4754-2-76, 292. lp.

⁴⁷ LNA-LVVA, 235-4-1737, 104. lp.; 4754-2-171, 385. lp.

⁴⁸ LNA-LVVA, 7469-1-763, 13. lp.

uzturējās armija.⁴⁹ Tā 1847. gadā vietējai pareizticīgo draudzei Mālpils muižas vadība atvēlēja “Sliseru” dzīvojamo ēku,⁵⁰ kas bija būvēta armijas vajadzībām un atradās apmēram pusotru kilometru no luterāņu baznīcas. Priesteris Joāns Ļebedevs savā statistiskajā pārskatā detalizēti aprakstījis baznīcas telpu iekārtojuma problēmas: *“Tas bija neliels, vecs, no laukakmeņiem celts vienstāva nams, iekšā bez bruģējuma ar ķieģeļiem, kā tas piederētos un būtu jābūt cienījamā vietā, tātad mitrs un auksts. Tiesa, šo ēku par pagasta līdzekļiem mazliet palabojā, par valsts līdzekļiem tajā tika veiktas arī remontēšanas un pat kapitālās pārbūves ne reizi vien [...], bet tas viss deva maz labuma.”*⁵¹ Jāteic, ka citviet Vidzemes guberņā situācija ar pagaidu telpām bija līdzīga vai pat vēl drūmāka – dievkalpojumiem telpas tika ierādītas, piemēram, kazarmās, zirgu staļļos, šķūņos, krogos, vīna brūžos, smēdē u. c.⁵²

Sākotnēji Mālpils “Sliseru” ēkā dievkalpojumi jeb, precīzāk, obedņicas⁵³ parasti noritējušas kādā no dzīvojamām istabām (pārējās telpas apdzīvoja priesteris un divi ķesteri). Arī interjers bijis samērā pieticīgs, pie sienām atradušās dažas vecas ikonas, liturģijai nepieciešamie priekšmeti un tērpi bijuši nolietoti (*все прочее было ветхое и малоценное*).⁵⁴ Arī zvanu sākumā nav bijis. 1852. gadā par remontam paredzētiem līdzekļiem un arī

⁴⁹ Bertash 2018, 38.

⁵⁰ 1859. gada Mālpils muižas ēku sarakstā minēts, ka Sliseru pusmuižas (*Hoflage Slisser*) dzīvojamā māja bija atvēlēta pareizticīgajai draudzei, tā bija laukakmeņu ēka ar dakstiņu jumtu un labā stāvoklī. LNA-LVVA, 218–1–771, 211. lp.

⁵¹ *Домъ этотъ былъ одноэтажный, небольшой, ветхий, изъ булыжника безъ всякой выкладки кирпичомъ внутри, какъ то въ порядочномъ месте бываетъ и должно быть, и следовательно, сырой и холодный. Правда этотъ домъ былъ слегка поправляемъ и волостію, – производились въ немъ починки и даже капитальныя переделки и на счетъ казны и притомъ не разъ, но все это мало помогало делу.* Lebedev 2011, 160–161.

⁵² Bertash 2018, 38.

⁵³ Obedņica – nepilna liturģija.

⁵⁴ Lebedev 2011, 161.

par draudzes ziedojumiem tikuši iegādāti divi nelieli zvani, pēc gada – arī trešais zvans.⁵⁵

1853. gadā vienā no baznīcas kalpotāju apdzīvotajām telpām, kas bijusi “*aptuveni 12–13 aršīnas*⁵⁶ *garuma un 7½ aršīnas platuma istaba*”, beidzot tikusi iekārtota baznīca, lai varētu īstenot pilnvērtīgu liturģiju. Tikai 1854. gadā (tātad septiņus gadus pēc dibināšanas) Mālpils draudze saņēmusi greznu ikonostasu ar četrām – Pestītāja, Dievmātes, arhidiakonū Lavrentija un Stefana – ikonām, kas bija “*uzgleznotas uz ziemēlpuses un dienvidpuses durvīm 8 aršīnu platumā un 3¼ aršīnu augstumā*”.

Pašu baznīcas kalpotāju (klēra) dzīve šajā “Sliseru” namā nav bijusi viegla. Priesteris mitis divās mazās, aukstās, mitrās istabās. Kad 1853. gadā vienā no dzīvojamām istabām tika iekārtota pilnvērtīgāka baznīca, telpu trūkuma dēļ viens no ķesteriem bija spiests irēt sev istabu kādā no zemnieku mājām.⁵⁷

Priesteris Aleksejs Lavrovs gan Mālpils, gan Vibrokas muižas pārvaldē bija lūdzis labāku vietu jaunas draudzes baznīcas būvei. Vibrokas muiža piedāvāja pat divas vietas, kas priesterim tomēr šķita nepiemērotas. Beidzot 1848. gadā Mālpils muižas pārvaldnieks Karls Arnolds Poikers īpašnieka Morica Frīdriha fon Grotes vārdā piedāvājis pusdesetīnas⁵⁸ lielu zemesgabalu apmēram turpat, kur šodien atrodas “Krievkalnu” mājas. Priesteris gan iebildis, ka tā esot ļoti purvainā vieta. Tomēr Rīgas Bruģu tiesa ar lēmumu apstiprināja Mālpils muižas izraudzīto zemesgabalu.⁵⁹ To apliecina arī līdz mūsdienām labi saglabājies 1849. gadā tapušais zemes plāns, kas atspoguļo gan pareizticīgo draudzes zemesgabalu, gan arī iecerētās baznīcas un skolas būves vietas.⁶⁰ Jāpiebilst, ka priesteris Lebedevs savā 1896. gada pārskatā nav pieminējis ne šo plānojumu, ne iecerētās būves.

⁵⁵ Turpat, 161.–162. lpp.

⁵⁶ Aršīna – attāluma mērvienība Krievijas impērijā. 1 aršīna – 71,12 cm.

⁵⁷ Lebedev 2011, 161.

⁵⁸ Desetīna – laukuma mērvienība, vienai desetīnai atbilst 1,093 hektāri.

⁵⁹ LNA-LVVA, 4754-1-1177, 1.–4. lp.; Lebedev 2011, 163.

⁶⁰ LNA-LVVA, 7469-1-765, 13. lp.

Tikpat dedzīgas bijušas diskusijas arī par kapsētas izveidošanu pareizticīgo draudzes locekļiem. Jau 1848. gadā Mālpils muižkungs Poikers bija ierādījis viņiem vietu jaunās luterāņu jeb “Punduru” kapsētas⁶¹ stūrī. Tomēr priesteri Lavrovu tas nav apmierinājis, un viņš lūdzis atsevišķu zemesgabalu, ko no muižas dabūjis tikai 1857. gadā,⁶² tās pašas jaunās luterāņu kapsētas otrajā pusē, tuvāk nelielai upītei.⁶³

OTRAIS POSMS: JAUNS PRIESTERIS, DRAUDZES SKOLA UN JAUNA DIEVNAMA BŪVE (1861–1868)

1861. gadā Mālpils draudzi sāka vadīt Joanns Ļebedevs.⁶⁴ Nākamajā, 1862. gadā tika izveidota Mālpils pareizticīgo draudzes skola ar internātu, kas atradās turpat “Sliseru” ēkā. Ķesteris un skolēni dzīvoja kopā vienā istabā, kur notika arī mācības. Cēsu protohierejs (virspriesteris) Joanns Pospelovs⁶⁵ savā 1867. gada atskaitē par Mālpils draudzes skolas darbību minējis, ka tajā mācās septiņi skolēni, kuriem mācības notiek ķestera virtuvē; ne visos priekšmetos skolēni atbild apmierinoši, visu liturģiju nodzied saskanīgi, neviens skolēns neprot runāt krievu valodā, bet viens zēns Lūkins lasa [baznīc]slāvu valodā gluži kā ķesteris.⁶⁶ Par skolotājiem draudzes skolā strādāja tie paši ķesteri, kuri palīdzēja priesterim dievkalpojumu laikā.

⁶¹ Mālpils kapsēta, kas izveidota ap 1775. gadu, bija kādu laiku slēgta, iespējams, vietas trūkuma dēļ. 19. gadsimta 40.–50. gados jauniem apbedījumiem bija ierādīts zemesgabals Vibrokas muižai piederošajā “Punduru” kalnā, vecās kapsētas tuvumā. *LNA-LVVA*, 7469–1–763, 22. lp.

⁶² *LNA-LVVA*, 4754–1–1177, 26.–27., 105. lp.; 7469–1–765, 11. lp.

⁶³ *LNA-LVVA*, 10–2–4565, 1.–3. lp.; 4754–1–1177, 93., 94. lp.; Lebedev 2011, 163.

⁶⁴ Joanns Ļebedevs (*Иоанн Иоаннов Лебедев*, 1835–?), pareizticīgo draudzes priesteris Dzērbenē (1858–1861) un Mālpilī (1861–1909). *LNA-LVVA*, 4754–2–74, 345. lp.; 4754–2–199, 408. lp.; Shchenikova, Vitols 2019, 494.

⁶⁵ Joanns Pospelovs (*Иоанн Григорьевич Пospelов*, 1821–1910), pareizticīgo draudzes priesteris Valmierā (1849–1859), Cēsu virspriesteris (1859–1867). Shchenikova, Vitols 2019, 705–706.

⁶⁶ *LNA-LVVA*, 4754–1–600, 10. lp.

Arī Joāns Ļebedevs un draudzes locekļi cīnījās par labāku vietu baznīcas būvei. 1866. gada 31. maijā, rakstot Rīgas Garīgajai konsistorijai pateicību par lēmumu beidzot celt dievnamu Mālpilī, priesteris iebilda, ka 1848. gadā Mālpils muižas vadības piedāvātā vieta būvei esot slikta, jo tā ir *“diezgan tālu no jaunās kapsētas un Mālpils muižas sētām par tālu”*.⁶⁷ Līdzīgi rakstīja arī paši draudzes locekļi, arhibīskapam Platonam⁶⁸ adresējot savu vēstuli latviešu valodā: *“[...] mums ir lielas bēdas, kad iedomājam, ka mūsu lūgšanas nams ir nolikts taisīt pavisam nederīgā vietā kā priekš baznīcas, tā arī priekš mums. [...] Un ja uz šo grunti tiks uztaisītas baznīcas ēkas, tad priekš mums nav nekur, kur apmesties, un tā arī priekš mūsu zirgiem, kuriem līdz pulksten diviem pēcpusdienas apakš lietus un sniegu būs stāvēt, kas priekš mums ir daudz par grūti.”*⁶⁹ Ar izraudzīto zemesgabalu dievnama būvei 1866. gada 12. oktobrī iepazinās Cēsu protohierejs Joāns Pospelovs, kurš arī atzina šo vietu par nepiemērotu.⁷⁰ Savukārt jaunais Mālpils muižas īpašnieks Aleksandrs fon Grote⁷¹ skaidroja konsistorijai, ka tā esot vislabākā un platības ziņā vislielākā vieta, ko viņš varot atvēlēt, un tā esot lielceļa malā, kas ir ērti.⁷² Tā arī palika, ka vieta dievnama būvei netika mainīta. Ļebedevs savā aprakstā pieminējis nu jau jaunā, 1868. gadā celtā lūgšanu-skolas nama atrašanos pie purva ar biezi saaugušu alksnāju un bērziem, te ir *“ne tikai mitrs, bet arī ēna, maz saules un maz arī vēja, turklāt koki ir gandrīz virs ēkām”*.⁷³

⁶⁷ LNA-LVVA, 4754-1-1177, 114. lp.

⁶⁸ Platons (īstajā vārdā Nikolajs Gorodeckis; Платон (Николай Городецкий), 1803–1891), Rīgas un Jelgavas arhibīskaps (1848–1867), pēc tam savu darbību turpinājis Krievijas impērijas Kijivā. Shchenikova, Vitols 2019, 18–19.

⁶⁹ LNA-LVVA, 4754-1-1177, 116. lp.

⁷⁰ LNA-LVVA, 10-2-4492, 1.-5. lp.; 4754-1-1177, 1.-121. lp.

⁷¹ Landrāts Aleksandrs fon Grote (Alexander Michael Andreas Maria von Grote, 1829–1917), Morica Frīdriha fon Grotes dēls, Mālpils muižas īpašnieks no 1854. līdz 1917. gadam. Transehe-Roseneck 1929, 246–251.

⁷² LNA-LVVA, 4754-1-1177, 118.–119. lp.

⁷³ *“[...] помимо сырости здесь мало солнца, тень, мало и ветра; деревья почти висят надъ зданіями.* Lebedev 2011, 167.

“Sliseru” ēkā draudze uzturējās līdz 1868. gadam, kad tā pārcēlās uz jaunu namu, ko tautā dēvēja par “Krievmāju” jeb “Krievkalniem”⁷⁴ un kas atradās, pēc priestera Ļebedeva domām, purvainajā vietā. Pēc Rīgas eparhijas arhitekta Apolona Aleksandra Ēdelsona⁷⁵ projekta Rīgas Pirmās ģildes tirgotāja Grigorija Lomonosova⁷⁶ vadībā 1867. gadā te sāka celt draudzes dievnamu, vienstāva koka būvi, ko pabeidza un iesvētīja 1868. gada 24. oktobrī. Priesteris Ļebedevs šo dievnamu dēvēja par lūgšanu namu-skolu (*молитвенно=школьный домъ*).⁷⁷ Vienlaikus uzcēla arī saimniecības ēkas – šķūni ekipāžām, zirgu stalli un kūti, klēti ar pagrabu, pirti, malkas šķūni. 1877. gadā izraka jaunu aku pagalmā.⁷⁸ Rodas jautājums: kāpēc tika celts koka dievnams, nevis laukakmeņu mūra baznīca, kā tas bija kaimiņu pagastos (Nītaurē, Zaubē un Suntažos)? Domājams, ka noteicošais faktors šajā jautājumā bija draudzes lielums (ticīgo skaits).

Baznīcas interjers “Krievkalnos” bija jau krāšņāks, nedaudz bagātāks. Drīz pēc dievnama atklāšanas draudze saņēma pirmos dāvinājumus – glītus dievkalpošanas tērpus, jaunu Pestītāja ikonu, vara krustu, galdautus, vairākus apsudrabortus svečturus. Arī vēlākos gados draudze saņēma vairākus dāvinājumus, piemēram, 1881. gadā cars Aleksandrs II⁷⁹ tai dāvināja 10 pudu

⁷⁴ Pagaidām vēl nav izdevies noskaidrot, kad oficiāli apstiprināja mājvārdus “Krievmāja” un “Krievkalns”. Zināms, ka 1919. gada Mālpils pagasta iedzīvotāju uzskaitē bija pirmais minētais mājvārds un 1935. gada tautas skaitīšanas dokumentos – otrs nosaukums. *LNA-LVVA*, 1308–12–13632, 232. lp.; 3513–1–34, 29. lp.

⁷⁵ Apolons Aleksandrs Ēdelsons (*Аполлон Александр Николаевич Эдельсон, 1827–1896*), Rīgas eparhijas arhitekts. *Levina* 2007, 697; *Latvijas krievi: vēsture, kultūra, mūsdienas*: <http://www.russkije.lv/lv/lib/read/a-edelson.html> (skatīts 28.02.2022.).

⁷⁶ Grigorijs Lomonosovs (*Григорий Семенович Ломоносов, 19. gs. otrā puse*), krievu tirgotājs, Pirmās ģildes vecākais, vecticībnieku mecenāts. *Levina* 2007, 703.

⁷⁷ Lebedev 2011, 167–175.

⁷⁸ Turpat, 162. lpp.

⁷⁹ Aleksandrs II Romanovs (*Александр II Николаевич Романов, 1818–1881*), Krievijas imperators (1855–1881).

1. att. Mālpils Dievmātes Patvēruma (Pokrova) pareizticīgo draudzes lūgšanu nams-skola un tam piegulošais zvanu tornis 1912. gadā. Foto no Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra, Baltijas Centrālās bibliotēkas krājuma, 0928 Mālpils pagasts

Fig. 1. The prayer house-school of Mālpils Pokrova Orthodox Congregation with the adjacent bell tower in 1912. Photo from the Lettonica and Baltic Centre of the Latvian National Library, Baltic Central Library collection, 0928 Mālpils civil parish

smagu zvanu. Tas bija vislielākais no draudzei piederošajiem zvaniem, kuri atradās atsevišķi būvētajā zvanu tornī pie dievnama ceļa pusē. Diemžēl Pirmā pasaules kara laikā zvanus evakuēja uz Krieviju, bet tornis tika nopostīts. 1924. gadā Mālpils draudze ar Sinodes palīdzību mēģināja šos zvanus atgūt,⁸⁰ taču bez rezultātiem.

⁸⁰ LNA-LVVA, 7469-1-763, 7. lp.

TREŠAIS POSMS: DRAUDZES DZĪVE JAUNAJĀ
DIEVNAMĀ UN NOSTABILIZĒŠANĀS (1868–1918)

Jaunajā lūgšanu-skolas namā priesteris apdzīvoja trīs istabas apakšstāvā, virtuvi un vienu istabu augšstāvā. Vecākajam ķesterim jeb psalmotājam bija piešķirtas divas istabas, jaunākajam – viena. Skolai bija atvēlētas divas atsevišķas telpas augšstāvā: viena kalpoja kā mācību klase, bet otra – zēnu guļamistaba un ēdamistaba vienlaikus. Tomēr tās bija neērtas. Mācību klasē bija tikai viens neliels logs, līdz ar to nebija pienācīga apgaismojuma. Turklāt zēnu guļamistaba bija caurstaigājama un pieejama tiem, kuri nāca savās darīšanās pie priestera. Savukārt meitenēm vispār nebija savas atsevišķas telpas, kur atpūsties vai paēst. Viņas parasti uzturējās priestera virtuvē. Tāda situācija “Krievkalnos” bija līdz 1891. gadam, kad beidzot ar bīskapa Arsēnija⁸¹ gādību paplašināja lūgšanu nama ēku ar jaunu piebūvi, kurā iekārtoja divas klases un divas guļamistabas. Parāleli draudzes skolai darbojās arī četras palīgscolas, ko atvēra, sākot ar 1865. gadu, pie zemniekiem viņu mājās: Mālpils muižas “Apeniekos” (1865–1871), Vites muižas “Kārklos” (1870–1880), Sidgundas muižas “Klabos” (1868–1872) un “Pupaiņos” (1872–1880).⁸²

Sākotnēji par skolotājiem draudzes skolā strādāja tie paši ķesteri, kuri palīdzēja priesterim dievkalpojumu laikā. Pirmie ķesteri paši bija mazizglītoti, jo bija mācījušies tikai savas dzīvesvietas draudzes skolā. Viņi bērniem mācīja aritmētiku, lasīšanu krievu valodā un glītrakstīšanu (*каллиграфии*) krievu un latviešu valodā, kā tas bija vismaz Mālpils draudzes skolā 1868. gadā.⁸³ Pie priestera bērni apguva ticības mācības pamatus (*Закон Божий*) un svēto vēsturi (*Священной Истории*). Bet

⁸¹ Arsēnijs (īstajā vārdā Aleksandrs Brjancevs; *Арсений (Александр Дмитриевич Брянцев)*, 1839–1914), Rīgas un Mītavas (Jelgavas) bīskaps (1887–1893), Rīgas un Mītavas arhibīskaps (1893–1897). Shchenikova, Vitols 2019, 23–24.

⁸² Lebedev 2011, 172–173.

⁸³ LNA-LVVA, 4754–2–74, 346.–347. lp.

pēc 1876. gada Mālpils pareizticīgo draudzes skolā skolotāju darbu veica psalmotāji, kuri bija beiguši seminārus Rīgā vai Krievijā. Psalmotāji skolā parasti mācīja šādus priekšmetus: aritmētiku, tēvzemes ģeogrāfiju (*Отечественной географии*), vingrošanu (*гимнастике*), garīgas un laicīgas dziesmas (*духовное и светское пение*), krievu un latviešu valodu, glītrakstīšanu, diktāta rakstīšanu (*диктант*) un arī lasīšanu abās valodās.⁸⁴

Priesteris Ļebedevs turpināja sava priekšgājēja Alekseja Lavrova cīņu par labāku vietu arī kapsētai un uzskatīja, ka “Punduru” kapsētā luterāņi pareizticīgiem atvēlējuši samērā sliktu vietu, jo šeit palu laikā mirušo zārki atradās ūdenī. Tas, iespējams, bija grāvju dēļ, kas atdalīja abu draudžu kapsētas, turklāt luterāņu daļa bijusi sausāka.⁸⁵ Draudzei pārceļoties uz “Krievkalniem”, beidzot atrisināja jautājumu arī par jaunu zemes gabalu savas kapsētas izveidei, ko Ļebedevs raksturojis kā *“itin visādā ziņā labu kapsētu”* (*во всех отношениях хорошее кладбище*).⁸⁶ Arī šo zemes gabalu pareizticīgajiem atvēlēja landrāts fon Grote. Tas atrodas netālu no “Krievkalniem” – Torņkalnā, kas arī ir pazīstams kā “Torņkalna kapsēta”; tā pastāv vēl šodien, taču jauniem apbedījumiem daļēji slēgta un ir pieejama tikai pareizticīgo ģimeņu tuviniekiem.

Sākot ar 19. gadsimta 50. gadiem, Rīgas eparhijā, kas aptvēra Vidzemes un Kurzemes guberņas, zemnieki pamazām sāka atgriezties luterticībā jeb rekonvertējās. To ietekmēja vairāki apstākļi, galvenokārt vilšanās valdības solījumos par jaunas zemes piešķiršanu, kas neīstenojās.⁸⁷ Cik plaši tas notika Mālpils pagastā, to var daļēji noskaidrot pēc vietējās luterāņu draudzes iesvētāmo sarakstiem. Diemžēl tādi ir saglabājušies tikai par

⁸⁴ LNA-LVVA, 4754–2–120, 257. lp.; 4754–2–171, 387. lp.; Lebedev 2011, 170.

⁸⁵ *Место это хотя и возвышенное, но вода была очень близко, такъ что опускали гробъ въ воду, что, разумеется, вызывало большія неприятности, темъ более, что рядомъ находящееся лютеранское кладбище было сухое.* Lebedev 2011, 175.

⁸⁶ Turpat, 175. lpp.

⁸⁷ Gavrilin 1999, 360–361.

2. att. Mūsdienu Mālpils pagasta teritorija ar rakstā minētajām vietām. Autore Ieva Pauloviča. Dizaina autore Esmeralda Tāle

Fig. 2. The present-day territory of Mālpils civil parish showing the location of the sites mentioned in the text. Author: Ieva Pauloviča. Design: Esmeralda Tāle

laikposmu no 1870. līdz 1876. gadam. 1870. gadā luterticībā rekonvertējās pieci draudzes locekļi,⁸⁸ 1871. gadā – jau 18,⁸⁹ 1872. gadā – 7,⁹⁰ 1873. gadā – 11,⁹¹ 1874. gadā – 14,⁹²

⁸⁸ LNA-LVVA, 235-4-1765, 19. lp.

⁸⁹ LNA-LVVA, 235-4-1766, 22., 24. lp.

⁹⁰ LNA-LVVA, 235-4-1767, 18., 19. lp.

⁹¹ LNA-LVVA, 235-4-1768, 18.-20. lp.

⁹² LNA-LVVA, 235-4-1769, 22., 24. lp.

1875. gadā – 3⁹³ un 1876. gadā – 10.⁹⁴ Šo personu dzimšanas gadi norāda, ka lielākoties tie bija jaunieši, kuri bija kristīti pareizticībā, bet, sasniedzot pilngadību, izvēlējās iesvētības luterāņu baznīcā. 15% (10 personu) no kopējā skaita bija vecumā no 25 līdz 30 gadiem. Arī priesteris Ļebedevs savā pārskatā devis vēsturiskās ziņas par draudzes lielumu: laikā no 1847. līdz 1853. gadam draudzei bija 526–550 piederīgo, no 1854. līdz 1877. gadam uzskaitīti 700–800 draudzes locekļi, bet pēc tam to skaits lēnām samazinājās, un īsi pirms pārskata rakstīšanas – 1895. gadā Mālpils draudzei piederēja ap 560–580 ticīgo.⁹⁵

19. gadsimta 60.–90. gados bija tendence pareizticīgo ģimeņu meitas kristīt un iesvētīt luterāņu baznīcā, bet dēlus – pareizticīgo baznīcā. To savā pārskatā pieminējis arī priesteris Ļebedevs.⁹⁶ Uzskatāms piemērs ir Mālpils pagasta “Apenieku” saimnieka pareizticīgā Ivana (Jāņa) Lūkina un viņa luterticīgās sievas Ilzes ģimene, kurā auga astoņi bērni: četri dēli kristīti un iesvētīti pareizticīgo baznīcā, bet meitas – visas kristītas un iesvētītas luterāņu baznīcā. Un tādi piemēri ir bieži sastopami.

Vietējo iedzīvotāju vidū bija saglabājušās dzīvas atmiņas par priesteri Ļebedevu, kurš *“vedis īstus ticības karus šai apgabalā, visādīgus šķēršļus līcis ceļā. Ja kāds gribējis precēties jauktā ticībā, gan ar labu, gan ļaunu darījis, ko varējis, lai tik piegrieztu pie savas ticības.”*⁹⁷ Kāda meitene, ejot uz skolu, vienmēr “Krievkalnu” skolu apgājusi ar līkumu, caur mežu, jo turienes *“bā-tjuška”* (t. i., tētiņš, pareizticīgo mācītājs) allaž grozījies pa ceļu un tiem, kas gājuši viņam garām, bijis jābučo tam roka.⁹⁸

Nozīmīgs faktors Mālpils pagasta sabiedrības dzīvē bija iespēja apmeklēt pareizticīgo draudzes skolu arī luterāņu

⁹³ LNA-LVVA, 235–4–1770, 24. lp.

⁹⁴ LNA-LVVA, 235–7–426, 15.–17. lp.

⁹⁵ Lebedev 2011, 155.

⁹⁶ Turpat, 156. lpp.

⁹⁷ LU LFMI LFK, 524, 512–8. Teic. Jānis Lauva Sidgundas “Ķiceross”. Pier. Emīlija Lasis Sidgundas “Vildēnos” (1928).

⁹⁸ Sidgundieša Gundara Fogeļa atmiņu stāstījums 2006. gada 21. jūlijā. MKC MNK Audiomateriālu krājums 2006.

bērniem, kuri attāluma vai citu apstākļu dēļ nevarēja apmeklēt vietējo luterāņu draudzes skolu vai pagastskolu. Ir saglabājušies daži bijušo audzēkņu fragmentāri atmiņu stāsti par skolas gadiem “Krievkalnos”. Mālpilietis Aleksandrs Kalniņš⁹⁹ savā bērnībā, kad vajadzējis sākt iet skolā, divas vasaras (ap 1900.–1901. gadu. – *I. P.*) apmeklējis tuvējo “Krievkalnu” skolu, līdz kurai gājis divus kilometrus. Viņš pats bijis luterticīgs, bet luterāņu draudzes skola atradusies piecus kilometrus no viņa mājām. Aleksandrs Kalniņš atceras, ka priesterim nepaticis, ka viņa diakons, “*ļoti laipns latvietis*”, mācījis luterāņu bērnus. “*Mēs bijām pieci vasarskolnieki. Kad no rītiem ieradāmies skolā un priesterim gadījās mūs sastapt, viņš pienāca pie mums un ikreiz lauztā valodā skaitīja, rādīdams uz ikvienu no mums ar pirkstu: “vien’ ļutur’, div’ ļutur’ utt.” Izskaitījis mūs visus piecus, neteica ne vārda un soļoja projām.*”¹⁰⁰

Kopumā vērtējot priesteri Joanna Ļebedeva ieguldījumu draudzes dzīvē, jāatzīst, ka savā darbības laikā viņš ir daudz darījis, lai saglabātu pareizticību un cīnītos ar nelabvēļiem vai ar tiem, kuri aizvilina ļaudis no viņa draudzes. Turklāt jāpiebilst, ka Ļebedevs bijis iecienīts arī kaimiņu pagastos. Piemēram, 1885. gadā viņš kopā ar citiem amata brāļiem piedalījies savas labvēles, Siguldas muižas īpašnieces kņazienes Olgas Kropotkina¹⁰¹ mājas baznīcas iesvētīšanā.¹⁰²

⁹⁹ Aleksandrs Kalniņš (1895–1978), ārsts – ķirurgs latviešu bēgļu nometnē Vācijā, Francijā un Klīvlendas slimnīcā Amerikas Savienotajās Valstīs.

¹⁰⁰ [Aleksandrs Kalniņš]. Fil: Dr. Aleksandra Kalniņa autobiogrāfija (Turpinājums). *Draugam – Tēvijai: Korporācijas Selonija Izdevums*, Nr. 32, 1971, 40. lpp.

¹⁰¹ Olga Kropotkina, dzimusi fon der Borha (*Olga Kropotkin, geb. von der Borch*, 1847–1898), Siguldas muižas mantiniece, pēc kāzām ar ģimeni dzīvojuši Harkivā vai Sanktpēterburgā, pēc vīra nāves 1879. gadā kopā ar bērniem pārcēlusies uz pastāvīgu dzīvi Siguldā. Zināms, ka Mālpils pareizticīgo draudzei Olga Kropotkina dāvinājusi kādu no dievnama interjera priekšmetiem. Lebedev 2011, 164; Vītola, Treija 2011, [11. lpp.].

¹⁰² *Krusta gājiens par godu svētajam apustulim Andrejam Pirmsauktajam*. Publicēts 13.12.2008. Sk.: Latvijas Pareizticīgās Baznīcas oficiālā mājaslapa: <http://www.pareizticiba.lv/index.php?newid=2187&id=6&lang=LV> (skatīts 24.01.2022.).

1886. gadā par pašreizējīgu un ilggadēju darbu priesteris Ļebedevs saņēmis Svētās Sinodes apbalvojumu – krūšu krustu.¹⁰³ Viņš bija Mālpils draudzes priesteris 49 gadus, bet priestera amatā kopumā nokalpojis 52 gadus. 1909. gada 31. decembris sirmajam priesterim – protohijerijam bija pēdējā darba diena Mālpils draudzē,¹⁰⁴ pēc tam viņš pārcēlās dzīvot pie sava dēla Cēsīs. “*Viņš bij ļoti vienkāršs un stingrs sava amata un pienākumu izpildītājs. Savas draudzes locekļus viņš visus ļoti labi pārzināja. Ja kādi no pareizticīgās draudzes bērniem apmeklēja luteru skolas, tad viņš vismazākais reizi mēnesī piebrauca pārklaušināt ticības mācībās. Būdams labs, satīcīgs cilvēks, viņš izpildzēja katram pēc savām spējām. Pat nemieru rudenī* [iespējams, ka runa ir par 1905. gada revolūcijas laiku. – I. P.] *viņš neatkāpās ne soļā no savas draudzes un bij sargs savam ganāmam pulkam arī sodu ekspedīciju laikā.*”¹⁰⁵

1910. gada 5. februārī Mālpils draudzē sāka kalpot priesteris Vladimirs Lietavietis.¹⁰⁶ Par viņa darbības laiku Mālpilī izdevies atrast vien fragmentāras ziņas, kas diemžēl nedod pilnīgu priekšstatu par kādu īpašu ieguldījumu vietējās draudzes dzīvē. Pagaidām zināms vien tas, ka 1912. gada 24. jūnijā, kad tika likts pamatakmens Mālpils progimnāzijas¹⁰⁷ ēkai, svinīgajā pasākumā ar uzrunu uzstājās vispirms pareizticīgo draudzes

¹⁰³ Iekšzemes ziņas. *Mājas Viesis*, Nr. 20, 17.05.1886., [3. lpp.].

¹⁰⁴ Eparkhial'nya izvestiia. *Rizhskie eparkhial'nye vedomosti*, Nr. 2, 15.01.1910., s. 35.

¹⁰⁵ (Iekšzemē). Mālpils. *Dzimtenes Vēstnesis*, Nr. 30, 06.02.1910, [4. lpp.]; Städtische Fragen. *Rigasche Zeitung*, Nr. 33, 10.02.1910., [S. 2].

¹⁰⁶ Vladimirs Lietavietis (*Владимир Петрович Летавем*, 1878–1959), pareizticīgo draudzes priesteris Raksalā (1906–1910), Mālpilī (1910–1918?), Sibīrijā (1918), Ugālē un Ventspilī (1922), Liepājā un Vaiņodē (1933), Liepājā (1940). Eparkhial'nya izvestiia. *Rizhskie eparkhial'nye vedomosti*, Nr. 4, 15.02.1910., s. 97; Shchenikova, Vitols 2019, 508–509.

¹⁰⁷ Mālpils progimnāzijas projekta autors bija arhitekts Konstantīns Pēkšēns. Diemžēl jaunajam namam nebija lemts ilgs mūžs. Pirmā pasaules kara laikā, 1917. gada septembrī, tas līdz ar citām tuvējām sabiedriskām ēkām tika nodedzināts līdz pamatiem.

3. att. Priesteris Vladimirs Lietavietis 1948. gada aprīlī.
No: LNA LVVA, 7469-1-244,
4. lp.

Fig. 3. Priest Vladimirs
Lietavietis in April 1948.
From: LNA LVVA, 7469-1-
244, 4. lp.

priesteris Vladimirs Lietavietis un pēc tam Artūrs Plamšs,¹⁰⁸ vietējais luterāņu mācītājs.¹⁰⁹ Pēc trim mēnešiem – 1912. gada oktobrī notika jaunuzceltās skolas ēkas iesvētīšana. Lietavieša klātbūtne šajā pasākumā nav zināma, taču rakstisku apsveikumu svētku dienā bija atsūtījis bijušais draudzes priesteris Ļebedevs.¹¹⁰

¹⁰⁸ Artūrs Plamšs (*Arthur Gustav Plamsch*, 1875–1945), luterāņu draudzes mācītājs Smiltēnē, Valkā, Zeltiņos, Mālpilī (1906–1917?), Rīgā, Vircavā un citās draudzēs ārpus Latvijas. *Baltisches Biographisches Lexikon Digital*: www.bbld.de (skatīts 24.01.2022.).

¹⁰⁹ Iekšzemē. Mālpils. *Dzimtenes Vēstnesis*, Nr. 146, 27.06.1912., [3. lpp.]; No Mālpils. *Latviešu Avīzes*, Nr. 74, 30.06.1912., [2. lpp.].

¹¹⁰ Mālpils Labdarības biedrības skolas ēkas iesvētīšana. *Dzimtenes Vēstnesis*, Nr. 234, 08.10.1912., [3. lpp.].

MĀLPILS PAREIZTICĪGO DRAUDZE PĒC LATVIJAS VALSTS NODIBINĀŠANAS

Latvijas brīvvalsts laikā Mālpils pareizticīgo draudzes dzīve bija aktīva, neskatoties uz nelielo draudzes locekļu skaitu. Tai bija arī savs koris. 1925. gadā Mālpils pagastā bija 257 un Sidgundas pagastā 87 pareizticībai piederīgo.¹¹¹ 1935. gadā Mālpils pareizticīgo draudzes locekļu skaits jau bija mazāks. Pēc statistikas datiem, Mālpils pagastā dzīvoja 178 (8,67%) un Sidgundas pagastā – 41 (4,50%) pareizticīgais. Salīdzinājumam: kaimiņos Zaubē bija 881 (36,89%), Nītaurē 396 (29,19%), Suntažos 326 (18,94%), bet Siguldas pagastā vien 78 (7,24%) pareizticīgie.¹¹² 1940. gadā Mālpils pareizticīgo draudzei bija piederīgi vairs tikai 52 cilvēki.¹¹³

1965. gada 5. martā Mālpils pareizticīgo draudze izbeidza savu darbību. Mālpiliete Rita Kargane, kura šajā laikā bija ciema izpildkomitejas priekšsēdētāja,¹¹⁴ 2016. gada 7. decembra intervijā stāstīja, ka vairs nebijis cilvēku, kas apmeklētu dievkalpojumus, un draudzes vecākais Jānis Grollis,¹¹⁵ kurš vienpersonīgi maksājis visus baznīcas nodokļus, pats pieņēmis lēmumu draudzi slēgt.¹¹⁶ Oficiāli tas notika “*pēc esošiem likumiem un arī pēc Rīgas un Latvijas bīskapa Nikona¹¹⁷ rīkojuma*”.¹¹⁸ Pēc draudzes slēgšanas “Krievkalnu” lūgšanu telpā ticis iekārtots zirgu stallis,¹¹⁹ mūsdienās tā stāv tukša un pamesta, taču pārējā ēkas daļā ir dzīvokļi vairākām mālpiliešu ģimenēm.

¹¹¹ Skujenieks 1925, 142–143.

¹¹² Maldups 1937, 35, 49, 54, 66.

¹¹³ LNA-LVVA, 7469–2–480, 1. lp.

¹¹⁴ Rita Kargane, Mālpils ciema Tautas deputātu padomes izpildkomitejas priekšsēdētāja (1963–1967, 1969–1973).

¹¹⁵ Jānis Grollis (1901–1999) bija pēdējais Mālpils pareizticīgo draudzes vecākais.

¹¹⁶ Ritas Karganes atmiņu stāsts 2016. gada 7. decembrī. MKC MNK Audiomateriālu krājums 2016.

¹¹⁷ Nikons (Nikolajs Fomičevs; *Никон (Николай Васильевич Фомичёв)*, 1910–1995), Rīgas un Latvijas bīskaps (1963–1966). Shchenikova, Vitols 2019, 48–50.

¹¹⁸ 1965. gada 5. marta aktis par izslēgto un iznīcināto, un par Baznīcas virsvaldei nododamo Mālpils pareizticīgo draudzes baznīcas inventāru. MKC MNK 179/2-3.

¹¹⁹ Ritas Karganes atmiņu stāsts 2016. gada 7. decembrī. MKC MNK Audiomateriālu krājums 2016.

SECINĀJUMI

19. gadsimta vidū Mālpilī izveidojās pareizticīgo draudze, kuras dzīvē nozīmīgu ieguldījumu devušas divas personības – pirmais priesteris Aleksejs Lavrovs, kurš cīnījās ne vien par savu draudzes locekļu labklājību, bet arī par piemērotiem zemesgabaliem jaunas baznīcas būvei un kapsētas iekārtošanai, un priesteris Joāns Ļebedevs, kurš savā 49 gadu kalpošanas darbā līdz pat 1910. gadam nodrošinājis Mālpils draudzes stabilitāti un draudzes skolas saglabāšanu.

Salīdzinot ar kaimiņu pagastiem, Mālpils Dievmātes Patvēruma pareizticīgo draudze vienmēr bijusi skaitliski maza. Lai arī tās sabiedriskā aktivitāte nav vēl līdz galam izziņāta, tomēr tai ir sava loma ne vien pareizticīgo ģimeņu, bet arī pagasta vēsturē un vietējo iedzīvotāju atmiņās.

SAĪSINĀJUMI

- LNA-LVVA – Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs
LU LFMI LFK – Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve
MKC – Mālpils kultūras centrs

BIBLIOGRĀFIJA / BIBLIOGRAPHY

Nepublicētie avoti / Unpublished primary sources

Latvijas Nacionālā arhīva Latvijas Valsts vēstures arhīvs
(LNA-LVVA)

10. fonds: Vidzemes guberņas valdes Būvniecības nodaļa, 2. apr., 4565., 4492. l.
77. fonds: Vidzemes guberņas Kamerālvalde, 14. apr., 151. l.
199. fonds: Vidzemes revīziju saraksti, 1. apr., 241. l.
218. fonds: Vidzemes muižnieku kredītbiedrība, 1. apr., 771. l.
232. fonds: Latvijas pareizticīgo draudžu baznīcu grāmatas, 1. apr., 485., 486., 491., 494., 495., 496., 545., 659. l.

233. fonds: Vidzemes konsistorija, 3. apr., 7907. l.
235. fonds: Latvijas evaņģēliski luterisko draudžu baznīcu grāmatas, 4. apr., 1737., 1738., 1765., 1766., 1767., 1768., 1769., 1770. l.; 7. apr., 426., 443. l.
1308. fonds: Valsts statistiskā pārvalde, 12. apr., 13632. l.
3513. fonds: Nītaures komandantūra, 1. apr., 34. l.
4754. fonds: Vidzemes Garīgā konsistorija, 1. apr., 600., 1177. l.; 2. apr., 51., 54., 63., 65., 74., 76., 120., 171., 199. l.
7462. fonds: Eparhijas arhierejs Rīgas un Jelgavas bīskaps, 1. apr., 324. l.
7469. fonds: Latvijas Pareizticīgo Baznīcas Sinode, 1. apr., 763., 765.; 2. apr., 244., 480. l.

Latvijas Universitātes Literatūras, folkloras un mākslas institūta Latviešu folkloras krātuve (LU LFMI LFK)

Sidgundas pagasta iedzīvotājas Emīlijas Lases folkloras vākums. 524, 512-8.

Latvijas Nacionālās bibliotēkas Letonikas un Baltijas centra Baltijas Centrālās bibliotēkas krājums

0928 Mālpils pagasts (fotonegatīvu materiāli).

Siguldas novada Mālpils kultūras centra Vēsturiskā mantojuma krājums (MKC)

Gundara Fogeļa atmiņu stāstījums 2006. gada 21. jūlijā. Intervēja Esmeralda Tāle. MNK Audiomateriālu krājums 2006.

Ritas Karganes atmiņu stāsts, 2016. gada 7. decembris. Intervēja Ieva Pauloviča, Ināra Bahmane un Esmeralda Tāle. MNK Audiomateriālu krājums 2016.

1965. gada 5. marta aktis par izslēgto un iznīcināto, un par Baznīcas virsvaldei nododamo Mālpils pareizticīgo draudzes baznīcas inventāru. MNK 179/2-3.

Publicētie avoti un literatūra / Published primary and secondary sources

Periodika:

Draugam – Tēvijai: Korporācijas Selonija izdevums, Nr. 32, 1971.

Dzimtenes Vēstnesis, Nr. 30, 06.02.1910.; Nr. 146, 27.06.1912.; Nr. 234, 08.10.1912.

Latviešu Avīzes, Nr. 74, 30.06.1912.

Mājas Viesis, Nr. 20, 17.05.1886.

Rigasche Rundschau, Nr. 46, 25.02.1895.

Rigasche Zeitung, Nr. 33, 10.02.1910.

Rizhskie eparkhial'nye vedomosti (Rижские епархиальные ведомости), Nr. 4, 15.02.1888.; Nr. 2, 15.01.1910.; Nr. 4, 15.02.1910.

Literatūra:

Bertash, Alexander (2018). Pravoslavnoe tserkovnoe stroitel'stvo v Lifliandskoi gubernii vtoroi poloviny 1840-kh – 1860-kh gg. i arkhitektor N. E. Efimov = Architect N. E. Efimov and the Orthodox church building trends in the governorate of Livland in the 1840–1860's. *Pravoslavie v Baltii (Pareizticiba Baltijā)*, Nr. 8 (17), s. 35–68.

Gavrilin, Aleksandr (1999). *Ocherki istorii Rizhskoi eparkhii. 19 vek.* Rīga: Filokaliia.

Iltner, Astrīda (atb. red.) (2002). *Latvijas pagasti: enciklopēdija. 2. daļa: M–Ž.* Rīga: Preses nams.

Lebedev, Ioann (2011). Istoriko-statisticheskoe opisanie Lemburgskogo prik-hoda (1896) (publikatsiia, predislovie k publikatsii i primechaniia Ievy Paulovich). V kn.: Gavrilin, A. V. (red.). *Pravoslavie v Latvii. Istoricheskie ocherki. 9 vyp. Sbornik statei.* Rīga: Filokaliia, s. 148–176.

Levina, Marina (darba grupas vadītāja) (2007). *Rīgas dievnami: arhitektūra un māksla = Die Kirchen Rigas: Architektur und Kunst = Riga's churches: architecture and art = Храмы Риги: архитектура и искусство.* Rīga: Zinātne, Mantojums.

Maldups, Aleksandrs (1937). *Apriņķu un pagastu apraksti.* Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.

Shchenikova, Oļga, Vitols, Andreis (sost.) (2019). *Pravoslavnye arkhieiei, sviashchenniki, diakony, psalomshchiki, uchiteli i regenty, sluzhivshie na teritorii Latvii s 1710 po 2019 gody: Biograficheskii spravochnik.* Rīga.

Skujenieks, Mārgers (red.) (1925). *Otrā tautas skaitīšana Latvijā: 1925. gada 10. februārī = Deuxieme recensement de la population en Lettonie. 2. daļa: Iedzīvotāju tautība, ticība, pavalstniecība un dzimums.* Rīga: Valsts statistiskā pārvalde.

Stryk, Leonhard von (1885). *Beiträge zur Geschichte der Rittergüter Livlands. Zweiter Teil: Der lettische Distrikt.* Dresden: Druck der Albanus'schen Buchdruckerei.

- Svarāne, Melita (1971). *Saimnieks un kalps Kurzemē un Vidzemē XIX gs. vidū*. Rīga: Zinātne.
- Švābe, Arveds (1991). *Latvijas vēsture, 1800–1914*. Rīga: Avots.
- Transehe-Roseneck, Astaf von (1929). *Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften*. Teil: Livland, Bd. 1. Görlitz: Verlag für Sippenforschung und Wappenkunde C. A. Starke.
- Vītola, Ieva, Treija, Rita (2011). *Kņazi Kropotkini un Sigulda*. [Sigulda: Siguldas novada dome].
- Zutis, Jānis (1954). *Vidzemes un Kurzemes zemnieku likumi XIX gadsimta sākumā (1804–1819)*. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība.

Elektroniskie resursi:

Baltisches Biographisches Lexikon Digital: www.bbld.de

Latvijas Pareizticīgās Baznīcas oficiālā mājaslapa: <http://www.pareizticiba.lv>

Latvijas krievi: vēsture, kultūra, mūsdienas: <http://www.russkije.lv>

MĀLPILS POKROVA CONGREGATION IN THE SECOND HALF OF THE 19TH CENTURY AND EARLY 20TH CENTURY

Ieva Pauloviča

Dr. art., cultural historian, local historian, currently researcher of the State Research Programme “Cultural Capital as a Resource for Sustainable Development of Latvia” (CARD, Nr. VPP-KM-LKRVA-2020/1-0003), sub-project implemented by Jāzeps Vītols Latvian Academy of Music, “Music in Latvia in the 17th–19th Centuries: Creative Processes in Cultural Contexts”.

Research interests: History of Mālpils parish; cultural history of Vidzeme, especially manors; works on a monograph on musical processes in small town and rural churches of Vidzeme in the 17th–18th centuries.

The article examines the life of Mālpils Orthodox Congregation from its formation in 1847 until the foundation of the State of Latvia in 1918. The activities of Mālpils Orthodox Congregation depended on the cooperation from the part of the administration of local manors and the attitude of Lutheran pastors. Thanks to selfless efforts of two Orthodox priests, who advocated the members of their congregation, opened a school, and managed to acquire a plot of land for the construction of a church and laying out a cemetery,

Mālpils Orthodox Congregation consolidated itself in the 1860s–1870s and continued to function after the foundation of the State of Latvia. The research is based on documents kept in the State History Archives of Latvia under the National Archives of Latvia.

Key words: Orthodoxy, congregation's life, Governorate of Livonia, Mālpils civil parish, study of local history.

Summary

The article examines the history of Mālpils (Lemburg) Pokrova Orthodox Congregation from its formation in 1847 until the foundation of the State of Latvia in 1918. The focus lies on the development of the congregation, its priests, and the relations between Mālpils Orthodox community and the local manor and Lutheran pastors. The history of the congregation can be divided into three periods: first, the formation of the congregation and constant efforts to acquire a better land plot for the construction of a church and laying out of a cemetery; second, the foundation of congregation's school and the construction of a church; third, the consolidation of the congregation. The article also briefly views the architecture and interior of the congregation's church and the operation of its school. The research is based on documents kept in the State History Archives of Latvia under the National Archives of Latvia.

Thirty-four Latvian and Estonian Orthodox Congregations were founded in the Governorate of Livonia from 1846 till 1848. Mālpils Pokrova Orthodox Congregation was established in the spring of 1847, although the first Orthodox residents of Mālpils and nearby Sidgunda were registered a year earlier in the nearby Nītaure and Suntaži congregations. In the first year of its existence, Mālpils Orthodox Congregation already counted 526 believers. As concerns the social status of the converts, in 1847–1848 the majority of them were farm-hands.

From the outset, Mālpils manor did not support the arrival of Orthodoxy in its territory, but could not fully ignore it. In 1847, complying with the order issued by the government in 1846, the administration of Mālpils manor placed at the disposal of the new Orthodox congregation the dwelling house of "Sliseri" farmstead, which had been built for the army and was located approximately 1.5 km from the Lutheran church. Admittedly, in other areas in the Governorate of Livonia the situation with temporary premises allocated to the Orthodox congregations was similar or even worse.

Local Lutheran pastors also played a role in the development of Mālpils Orthodox Congregation. None of them supported the conversion of peasants to the Orthodox faith, and it gave rise to frequent conflicts in the local community. The first priest Aleksey Lavrov, as he started his service in Mālpils, often had to advocate the peasants who had converted to Orthodoxy and suffered from negative attitude from the part of the local authorities.

In 1861, Mālpils parish came under the charge of priest Ioann Lebedev. A year later, a boarding-school of Mālpils Orthodox Congregation was founded; it operated under the roof of the same “Sliseri” building. In 1868, the congregation acquired new premises: a prayer house and a school. Locals started to call the place “Krievmāja” [Russian house] or “Krievkalni” [Russian hill]. It was a one-storey timber structure designed by Apollon Aleksander Edelson, architect of Riga Eparchy. The interior of this church was slightly richer and more splendid than that of the previous one. Soon after the inauguration of the church, the congregation received gifts: clerical robes, a Christ’s icon, a copper cross, tablecloths, and several silver-coated candlesticks. In the new prayer house/school-building the priest was allocated four rooms and a kitchen. The school occupied two isolated rooms, one of which served as a classroom, the other as boys’ dormitory and refectory. In 1891, with Bishop Arseny’s support, the building was enlarged by adding an annex, which housed two classrooms and a dormitory.

Since the beginnings of the congregation, the need for an Orthodox cemetery was also on the agenda. Already in 1848, steward of Mālpils manor Peuker allocated the Orthodox congregation a spot in the corner of the Lutheran cemetery. After the congregation moved to the new premises, it was also allocated a land plot for laying out their own cemetery. It is located near its church and is still functioning although being closed for new burials.

An important contribution by the congregation to the local community was the opportunity given to the Lutheran children, who due to distance or any other reason were unable to attend the school of Mālpils Lutheran Congregation or the municipal one, to study at the Orthodox congregation’s school.

The research leads to the conclusion that there were two personalities who contributed greatly to the development of Mālpils Orthodox Congregation: its first priest Aleksey Lavrov who tirelessly fought not only for the welfare of his parishioners, but also for suitable land plots for the

construction of a church and laying out of a cemetery, and priest Ioann Lebedev who during the 49 years in this position ensured the stability of the congregation and the continued functioning of its school, as well as exerted much effort to safeguard Orthodoxy in the area and counter the attempts to lure away his parishioners. Compared to the Orthodox congregations in the neighbouring villages, Mālpils Pokrova Congregation was relatively small at all times. Although its public activities have not yet been fully researched, it can already be concluded that it played a role not only in the lives of the Orthodox families, but also in the history of the civil parish.

In the interwar period, under the independent state of Latvia, Mālpils Orthodox Congregation, although remaining small, was active. In 1940, it consisted only of 52 members. On 5 March 1965, Mālpils Orthodox Congregation was liquidated.

Saņemts/Submitted 27.01.2022.

© 2022 Ieva Pauloviča.

Latvijas Universitāte

Raksts publicēts brīvpieejā

saskaņā ar Creative Commons

Attiecinājuma-Nekomerciāls 4.0 Starptautisko
licenci (CC BY-NC 4.0)

This is an open access article licensed
under the Creative Commons Attribution 4.0
International License (CC BY-NC 4.0)

(<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).